

**Bij de presentatie van *Porto Marie* van Els Langenfeld op 29 mei 2013 in
Mongui Maduro Bibliotheek, Curaçao**

door Eric de Brabander

Het was nog een heel probleem om het verhaal dat ik nu ga vertellen op tijd af te krijgen. Van Franc Knipscheer kreeg ik een recensie-exemplaar toegestuurd. Onmiddellijk ging Ellen er mee aan de haal. Ik heb voorgesteld het boek maar in tweeën te knippen zodat ik tenminste kon beginnen aan de laatste twee verhalen. Een huwelijk is geven en nemen, we hebben het boek gedeeld en alles kwam goed.

Ik lees u een brief voor uit 1738.

Aan den weledele heer Daniel Lesire

Amice

Hedenmorgen is in een baay mijner plantage Spaansche Put eene ledige canoe aan landt gebracht geworden dewelke door drij mijner slaaven is ontdeekt op zee en met eener sloep naar den baay is gesleept. Deese canoe voldoet aan den beschrijving die gij hebt gegeven in uwe waarschouwingsbrief betreffende een ontvluuchte moordenaar. Den gevluchte slaaf selve heeft zich bij het naderen van den sloep in zee geworpen. Mijner slaaven hebben naarstigh en vlijtig getracht hem te vangen, zo kan ik u verseecken. Helaas zonder eenig resultaat. Ik vreesch dat hij op zee verdroncken is.

Marcus Bazarne.

Ik vermoed dat Els Langenfeld in haar speurtochten door de archieven van Bolo di Bruit, ons historisch archief, deze brief uit 1738 tegenkwam. Ze moet hem opzij gelegd hebben om als kapstok te dienen voor de eerste novelle van haar trilogie *Porto Marie*. In deze novelle vertelt zij het levensverhaal van Mbambo, die als jongeman wordt geroofd in Centraal Afrika, met een karavaan naar Fort Elmina gebracht, met een slavenschip op Curaçao terecht komt, en uiteindelijk probeert te vluchten en op zee omkomt.

Ik heb een jaar geleden enige fictie gelezen over de slavernij, waarover ik schreef in het *Antilliaans Dagblad*. Wat me opviel was de moeite die sommige auteurs hadden hun verhaal in het perspectief van die historische tijd te zetten. Klaarblijkelijk zijn wij allen door de geschiedschrijving *gebrainwashed* en is er een beeld ontstaan over de slavernij dat meer past in de eeuw waarin wij leven, dan in de tijdgeest van weleer. Een beeld waarmee wij kunnen leven, zowel de afstammeling van slaaf als de nakomelingen van de slavenhouder. Een beeld dat binnenkort op het witte doek wordt vertoond, de film *Tula the Revolt* die, denk ik, een commercieel succes zal worden omdat hij niet te veel vragen opwerpt.

Niet Els Langenfeld! Deze auteur zit anders in elkaar. Al jaren wroet zij in de historische annalen en publiceerde vele artikelen daarover. Op het fanatieke af probeert zij duidelijk te maken dat zowel slaven als plantagehouders dezelfde menselijke trekken hadden als wij nu. Goede, slechte, medemenselijkheid, oneerlijkheid, ga zo maar door. Ze laat zien dat de slaven onmenselijk behandeld werden op de transportschepen van de WIC, maar dat het leven van de blanke matrozen ook niet veel waard was.

Ik zal iets voorlezen uit het verhaal van Mbambo.

Bijna elke ochtend werd, na het uitdelen van het ochtendrantsoen, wel het lichaam van een dode of stervende uit het ruim gedragen. Hoewel de gevangenen elke dag enkele uren werden gelucht, bleef het aantal doden onverminderd hoog. Dysenterie en waterpokken hadden een belangrijk aandeel hierin, maar ook de onwil van velen om in leven te blijven.

Eén slaaf, die beweerde een Songhai-prins te zijn, had getracht zichzelf van het leven te beroven door elk voedsel te weigeren. Voor de ogen van de andere gevangenen werd de koppige prins vastgebonden aan de grote mast. De roodharige stuurman drukte zonder pardon en met een geroutineerde beweging een lepelvormige schaar tussen de kaken van de prins en wrikte hardhandig zijn mond open. Daarna stopte hij bolletjes maïsbrood in het gapende gat en elke keer wanneer hij probeerde het eten met zijn tong naar buiten te wurmen, liet de stuurman de 'kat met de negen staarten' op zijn blote rug neerkomen.

Maar de halsstarrige slaaf won uiteindelijk toch. Toen de stuurman dacht dat hij buiten kennis was, gaf hij de scheepsjongen opdracht de touwen los te maken en de man weer bij te brengen. De onervaren knul sneed de touwen los en liep naar de reling om een emmer zeewater te halen. Onverwachts sprong de prins overeind, deed een paar passen naar de verschansing en met een laatste krachtsinspanning liet hij zich in zee vallen. Door het gewicht van zijn boeien verdween hij onmiddellijk naar de diepte.

Vloekend en tierend was de kapitein van het achterdek naar beneden gekomen. Hij had de 'kat' uit de handen van de stuurman gerukt en de ongelukkige scheepsjongen genadeloos

afgeranseld, totdat deze bewegingloos op het dek lag. In de doodse stilte die daarop volgde was alleen het woeste gesnuif van de kapitein te horen geweest. Zonder een woord had hij de 'kat' naast de jongen neergegoid. Hij had zich omgedraaid en was met grote passen teruggelopen naar het achterdek.

Het aardige van Els Langenfelds trilogie is dat alle drie de verhalen zich op dezelfde plantage afspelen maar in verschillende tijden. Het eerste verhaal in 1738, het tweede tijdens de revolte van Tula in 1795 en het derde in 1888, ruim 20 jaar na de afschaffing van de slavernij. De slavernij was toen misschien wel afgeschaft maar vrijheid, gelijkheid en broederschap was nog ver te zoeken. Els laat dat zien aan de hand van dialogen tussen arbeiders op de plantages, de eigenaren, de bestuurders en de geestelijken. De betogen van de blanken zijn zonder uitzondering badinerend, arrogant en gaan uit van de onderdanige aard van de neger. Zoals pastoor Schinck die ergens in het boek over Tula zegt, 'deze zwarte mist de aangeboren onderdanigheid van zijn ras.' Zo werd er gedacht, dat kan niet anders.

Auteurs die schreven over het slavenverleden en, net als Els Langenfeld, moeite hebben gedaan zichzelf te verplaatsen in de gedachtewereld van die tijd en in de 18de eeuwse filosofie zijn onder andere Carel de Haseth met zijn *Katibu di Shon* uit de jaren tachtig, en Guillermo Rosario met *E rais ku no ke muri* uit 1965. Twee heel verschillende boeken. De verschillen zijn denk ik, gedeeltelijk te verklaren door het verschil in afkomst. Carel is afstammeling van plantagehouders, Guillermo Rosario van slaven. Het laatste boek is, hoewel in Papiaments geschreven, in Nederland uitgebracht door de Bezige Bij, niet de eerste de beste.

Ik lees nog wat voor, uit het tweede verhaal van Els Langenfeld, het verhaal van Tula. Dit om duidelijk te maken hoe gecompliceerd en schijnheilig de samenleving tussen slaven en meesters in elkaar zat.

Johanna Lesire is blanke eigenaresse van Porto Marie, ze woont in Punda. Zij heeft een winkel die gerund wordt door de mulat Jan Lasier, de verbasterde achternaam maakt aannemelijk dat het gaat om een halfbroer van Johanna, een yiu di afo van haar vader met een slavin. Fiscaal van Teylingen is een akelige man met starre denkbeelden, die alom gehaat wordt om zijn machtsmisbruik en de wet misbruikt zoals het hem en andere blanken uitkomt.

Hij heeft net op straat een afranseling gekregen van drie opstandige jongemannen.

‘Zo, meneer Van Teylingen. Het ziet er naar uit dat U Uw eigen medicijn hebt toegediend gekregen.’ Johanna Lesire doet zelfs geen moeite haar leedvermaak te verbergen. De fiscaal richt zich op en probeert nog iets van zijn waardigheid te redden. ‘Ze... ze... zullen er nog van lusten. Ik zal hen... hen laten oppakken en hen naar... naar het fiscalaat laten slepen, daar kunt u zeker van zijn. Ik... ik zal ervoor zorgen dat zij de stokslagen dubbel, nee, driedubbel terug ontvangen,’ stottert hij driftig, het hoofd rood aanggelopen van woede en vernedering. Kleine spetters speeksel rollen tegelijk met de giftige woorden over zijn lippen.

‘Maar dat U het opneemt voor dat rapaille dat heult met de Fransen, juffrouw Lesire, verbaast mij zeer. Uw vader was trouw aan het huis van Oranje,’ vervolgt hij op hoogdravende toon. Johanna kijkt de fiscaal minachtend aan. ‘De Republiek der Verenigde Nederlanden bestaat niet meer. De Prins van Oranje heeft zijn vaderland verraden en is naar Engeland gevlucht. De nieuwe Bataafse Republiek is een vazalstaat van Frankrijk. Vrijheid, gelijkheid en broederschap; dat is de nieuwe leus!’

Geschokt staart de fiscaal haar aan. ‘U bedoelt toch niet dat we de negers als onze gelijken moeten behandelen? Dat de slaven vrijgelaten moeten worden, zoals in de Franse koloniën? Dat zou de ondergang van onze kolonie betekenen. De zwarten zijn luie, diefstichtige, onverschillige en moreel verdorven wezens. Heidenen, die nog het enig ware geloof en de christelijke waarden moeten worden bijgebracht!’

‘En de Raad zorgt ervoor dat het verdorven wezens blijven. De enige personen die trachten de slaven enige vorm van beschaving bij te brengen, zijn de katholieke priesters. Maar zij worden tegengewerkt door de eigenaren, die het de geestelijken verbieden de plantage te betreden of die hun slaven verhinderen naar de kerk te gaan,’ antwoordt Johanna Lesire. ‘Nee, ik ben niet voor de afschaffing van de slavernij,’ valt zij de fiscaal in de rede, nog voordat hij zijn mond kan openen. ‘De neger is nog niet in staat zijn eigen lot of leven te bepalen. Maar het is de taak van zijn eigenaar en het bestuur om hem op te voeden tot een wezen met een zekere beschaving.’ Verontwaardigd grist de fiscaal de restanten van zijn stok van het wijnvat en rukt zijn verkreukelde hoed uit de handen van Lasier, die het hoofddekseel van de straat heeft opgeraapt. ‘Juffrouw, een dergelijke taal past een dame niet. Dit zijn mannezaken waar vrouwen geen verstand van hebben. Uit respect voor Uw vader zal ik Uw woorden negeren, maar...’ Johanna lacht hem vierkant uit. ‘De enige reden waarom U mijn woorden negeert, is omdat U weet dat ze waar zijn!’ hoont ze.

Persoonlijk vind ik het laatste verhaal, dat zich afspeelt in 1888 ten tijde van de bouw van de kerk van Sint Willibrordus het sterkst. De taal wordt bondiger en ontdaan van metaforen en beeldspraak. Els Langenfeld schrijft met elk woord dat ze neerpent beter.

Ik vroeg me tijdens het lezen af hoeveel tijd er heeft gezeten tussen het schrijven van de drie delen. Als er een ding duidelijk is is dat schrijven een

evolutionair proces is. Dat heb ik aan den lijve meegemaakt, al schrijvende leer je, schaaf je, modelleer je tot het goed is. En het is pas goed als anderen dat vinden. Els Langenfeld is door een proces heengegaan dat haar maakte van een historicus tot een romancier.

Van mij vier schitterende sterren voor het boek, en een abraso caloroso voor Els Langenfeld die het voor elkaar gekregen heeft in het 150ste jaar na de afschaffing van de slavernij onze literatuur te verrijken met drie prachtige historische novelles.